

Az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság véleménye – A Bizottság közleménye az Európai Parlamentnek, a Tanácsnak, az Európai Gazdasági és Szociális Bizottságnak és a Régiók Bizottságának – Európai megközelítés az online félretájékoztatás kezelésére

(COM(2018) 236 final)

(2018/C 440/32)

Előadó: **Martin SIECKER**

Felkérés:	Európai Bizottság, 2018.6.18.
Jogalap:	az EUMSZ 304. cikke
Illetékes szekció:	„Közlekedés, energia, infrastruktúra és információk társadalom” szekció
Elfogadás a szekcióülésen:	2018.9.6.
Elfogadás a plenáris ülésen:	2018.9.19.
Plenáris ülés száma:	537.
A szavazás eredménye:	121/16/34
(mellette/ellene/tartózkodott)	

1. Következtetések és ajánlások

1.1 A tájékoztatás és a véleménynyilvánítás szabadsága sérthetetlen jog az EU-ban, bár ezt a szabadságot az Unió alapjául szolgáló elvek ellen is felhasználják úgy, hogy ellehetetlenítsék a vitát vagy valaminek a megkérdőjelezését. Ilyenkor ezt a szabadságjogot nem a tájékoztatás vagy meggyőzés eszközeként, hanem fegyverként alkalmazzák. A félretájékoztatást a médiával való visszaélés egyik olyan szélsőséges formájaként alkalmazzák, amely társadalmi vagy politikai folyamatok befolyásolására irányul. A félretájékoztatás különösen hatékony eszközzé válik olyankor, amikor kormányok pénzelik, és nemzetközi kapcsolatban használják fel. A jelenlegi problematikus esetek közé tartozik (számos egyéb eset mellett) az oroszországi államilag finanszírozott félretájékoztatás, a brexit-kampány, amelyet nem lehet másnak minősíteni, mint az EU elleni frontális támadásnak, valamint az egyesült államokbeli választásokba való beavatkozás. Ezek a destabilizáló tevékenységek komoly gondot jelentenek az európai civil társadalom számára.

1.2 Sokféle eszközt és módszert alkalmaznak jelenleg arra, hogy aláássák az európai értékeket és az EU külső tevékenységeit. Egy másik cél pedig az, hogy szeparatista és nacionalista gondolatokat ébresszenek és váltsanak ki, manipulálják a közvéleményt és közvetlenül beavatkozzanak szuverén országok és az EU egészének belpolitikájába. Ezenkívül megfigyelhető az offenzív kiberképességek növekvő befolyása és az, hogy a technológiákat egyre gyakrabban alkalmazzák fegyverként politikai célok elérésére. Az ilyen tevékenységekből eredő hatásokat gyakran alábecsülik ⁽¹⁾.

1.3 Az EGSZB egyetért az Európai Bizottság azon felhívásával, hogy a közösségi média platformjai vállaljanak nagyobb felelősséget. Annak ellenére azonban, hogy az utóbbi néhány évben európai szakértők több vizsgálatot és szakpolitikai tanulmányt készítettek, a közleményben nem szerepelnek az ezt biztosító kötelező gyakorlati lépések.

1.4 A rendelkezésre álló kutatási eredményeket felhasználva az EU-nak biztosítania és folytatnia kellene az európai félretájékoztatásból eredő hatásokkal foglalkozó kutatást. Ehhez fel kellene mérni a jövőben az Eurobarometer-felmérésekben, hogy az európaiak mennyire vannak felvértezve a félretájékoztatással szemben. Ezeknek a felméréseknek nem csupán általános információkra kell kiterjedniük az álhírekkel kapcsolatban, hanem azt is fel kell tárniuk, hogy az európaiak a valóságban mennyire tudnak ellenállni a félretájékoztatásnak. Az Európai Bizottság nem kezeli sürgetőként a kérdést és nem tűz ki jelentős célokat, így egy sor alapvető problémára nem tér ki: nem foglalkozik például a hagyományos média támogatási rendszereivel, amelyek a polgárok minőségi és megbízható tájékoztatáshoz való alapvető jogának biztosítását céloznák, emellett vizsgálni kell például a biztonságos és elérhető árú online szolgáltatásokat kínáló fizetős online platformokat létrehozó – az állami és a magánszféra partnerségén alapuló – piaci szereplők felállításának gazdaságosságát, fel kell térképezni az ilyen online rendszerek mögöttes algoritmusainak jobb átláthatóságát és felügyeletét megerősítő lehetőségeket, és fel kell deríteni a monopóliumok feldarabolásának lehetőségét a szabad versenyt szolgáló azonos piaci esélyek létrehozása érdekében, megakadályozva a korrupció terjedését a társadalomban.

⁽¹⁾ Tájékoztató jelentés: „Médiahasználat társadalmi és politikai folyamatok befolyásolására az EU-ban és a keleti szomszédos országokban” (REX/432).

1.5 Az EGSZB sajnálatát fejezi ki amiatt, hogy sem a közlemény, sem a magas szintű szakértői csoport jelentése nem említi Oroszországot mint az EU-val szemben ellenséges félretájékoztatás fő forrását. Pedig bármely probléma megoldásához az első lépés a probléma létének a beismerése.

1.6 Az Európai Parlament online platformokról és a digitális egységes piacról szóló 2017. június 15-i állásfoglalása alapján ⁽²⁾ az Európai Bizottság hivatkozik arra, hogy az EGSZB már többször szorgalmazta az online platformokra vonatkozó létező jogi előírások maradéktalan végrehajtását. Emellett az EGSZB felkéri az Európai Bizottságot, hogy zárja le az online platformok jogi felelősségmegosztási rendszerének megvitatását, és hozzon létre az online platformokra vonatkozó célirányos szabályozást azok meghatározása és jellemzői tekintetében. Az online platformoknak és a közösségi hálózatoknak az átláthatóság biztosítása érdekében vállalniuk kellene ezek betartását azáltal, hogy elmagyarázzák, hogy az algoritmusok hogyan választják ki a megjelenített híreket. Emellett a platformokat és a hálózatokat ösztönözni kellene, hogy hozzanak hatékony intézkedéseket annak érdekében, hogy közismertebbé tegyék a megbízható híreket és elősegítsék, hogy a felhasználók hozzáférjenek azokhoz.

1.7 A félretájékoztatással kapcsolatban az egyik probléma az, hogy lehetetlen ellenőrizni azok személyazonosságát, akik félrevezető információkat terjesztenek az interneten keresztül. A kibertérben túl könnyen lehet hamis személyazonossággal létezni – az online térben rossz szándékkal tevékenykedő személyek pedig pontosan ezt teszik. Az Európai Bizottság különböző javaslatokat tesz, amelyeket a 2017 szeptemberében kiadott, a kiberbiztonságról szóló közös közlemény tartalmaz. A probléma az, hogy ezek a javaslatok nem kötelező érvényűek. Ha tényleg jelentős változást akarunk elérni a félretájékoztatás elleni küzdelemben, akkor szigorúbb intézkedésekre lehet szükség az interneten proaktívan tevékenykedők azonosítását illetően. Végül soron így működik a minőségi média is, az 1954-es bordeaux-i kódexszel összhangban, amelyet az újságírók nemzetközi szövetsége állított össze, és amely nagyon egyértelmű és szigorú elveket állapít meg azzal kapcsolatban, hogy hogyan kell a forrásokkal dolgozni. A források neve és címe a szerkesztőség előtt minden esetben ismert kell, hogy legyen.

1.8 Az EGSZB egyetért az Európai Bizottsággal abban, hogy a tényeket ellenőrző közösségnek szorosan együtt kell működnie. Már léteznek hasonló hálózatok, többek között a keleti stratégiai kommunikációval foglalkozó munkacsoport keretében. A problémát a megfelelő finanszírozás jelenti, ami jelenleg hiányzik. Az EGSZB sürgeti az Európai Bizottságot és a tagállamokat, hogy teljes mértékben támogassák a keleti stratégiai kommunikációval foglalkozó munkacsoport erőfeszítéseit. A támogatásnak nemcsak egy megfelelő költségvetést kellene magában foglalnia, hanem arra is szükség lenne, hogy az összes tagállam aktívan részt vegyen a munkacsoport tevékenységében olyan módon, hogy kihelyezett szakértőket küldjenek a keleti stratégiai kommunikációval foglalkozó munkacsoportba és kapcsolattartási pontokat alakítsanak ki. A munkacsoport erőfeszítéseinek eredményeit ismertető weboldaltól ⁽³⁾ proaktívabban tájékoztatni kellene annak érdekében, hogy az EU-ban élők jobban tisztában legyenek a fenyegetésekkel.

2. Az európai bizottsági közlemény lényegi tartalma

2.1 A szigorú szakmai előírásokon alapuló, jól működő, szabad és plurális információs ökoszisztéma nélkülözhetetlen az egészséges demokratikus vitához. Az Európai Bizottság figyelemmel kíséri a nyitott és demokratikus társadalmainkra vonatkozó félretájékoztatás jelentette veszélyeket.

2.2 Az Európai Bizottság átfogó megközelítést kíván bemutatni, amelynek célja, hogy az átláthatóságon és a magas színvonalú információk előnyben részesítésén alapuló digitális ökoszisztémák ⁽⁴⁾ előmozdítása, a polgárok félrevezető információkkal szembeni felvértezése, valamint demokráciáink és politikai döntéshozatali folyamataink védelme révén az említett veszélyekre reagáljon.

2.3 Az Európai Bizottság felkéri valamennyi érintett szereplőt, hogy jelentős mértékben fokozzák erőfeszítéseiket a félretájékoztatás problémájának megfelelő kezelése érdekében. Az Európai Bizottság úgy véli, hogy a javasolt intézkedések – amennyiben hatékonyan hajtják végre azokat – jelentősen hozzájárulnak majd az online félretájékoztatás felszámolásához.

2.4 Az Európai Bizottság a probléma három fő okát nevezi meg (félrevezető információk létrehozása, ezek terjesztése a közösségi és egyéb online médian keresztül, valamint az online platformok felhasználói által), és számos javaslatot tesz a probléma kezelésére, öt szakpolitikai területen:

— átláthatóbb, megbízhatóbb és elszámoltathatóbb online ökoszisztéma megteremtése,

— biztonságos és ellenállóképes választási folyamatok,

⁽²⁾ 2016/2276 (INI).

⁽³⁾ <https://euvdsinfo.eu>.

⁽⁴⁾ Dokumentumában az Európai Bizottság az „ökoszisztéma” kifejezést használja. Lehet, hogy a szöveg kontextusába jobban illik az „infrastruktúra” kifejezés.

- az oktatás és a médiaműveltség előmozdítása,
- a színvonalas újságírás támogatása a demokratikus társadalom alapvető elemeként,
- a belső és külső információs fenyegetések elleni küzdelem a stratégiai kommunikáció révén.

3. Általános megjegyzések

3.1 A különböző állami és nem állami szereplők által szervezeten végzett félretájékoztatás előretörése valós veszélyt jelent a demokráciára. A stabilitást bomlasztó erők között olyan nemzetek kormányai is ott vannak, amelyek bármely uniós tagállamnál nagyobbak. Ezzel a fenyegetéssel szemben az EU tud megfelelő partnerként fellépni, mivel az egyes tagállamoktól eltérően az Unió rendelkezik a kritikus tömeggel és erőforrásokkal, melyek azt az egyedülálló helyzetet biztosítják számára, hogy stratégiákat és szakpolitikákat dolgozzon ki és hajtsa végre ennek az összetett problémának a kezelése érdekében.

3.2 A demokrácia megfelelő működését olyan, jól tájékozott állampolgárok biztosítják, akik megbízható tényeken és véleményeken alapuló, jól megfontolt döntéseket tudnak hozni. Ehhez alapvető fontosságú egy független, megbízható és átlátható médiavállalatokból álló rendszer megléte – speciális helyzetű közszolgálati műsorszolgáltatókkal –, amely megfelelő méretű szakembergárdát foglalkoztat a hírforrások összegyűjtésére, ellenőrzésére, értékelésére, elemzésére és értelmezésére, annak érdekében, hogy biztosítani lehessen a közzétett hírek megfelelő szintű minőségét és helytállóságát.

3.3 Az álhír és a félretájékoztatás két külön dolog. A történelemben mindig is voltak álhírek: ez egy olyan gyűjtőfogalom, amelybe beletartozik a pletyka, a háborús propaganda, a gyűlöletbeszéd, a szenzáció, a hazugság, a tények szelektív felhasználása stb. A nyomtatás feltalálása a 15. században lehetővé tette a(z) hírek még intenzívebb terjesztését, ennek földrajzi hatósugara pedig a postai bélyeg 1840-ben történt bevezetését követően még tovább nőtt. A digitális technológia és az internet lebontotta az utolsó akadályokat is a hírek korlátlan terjesztése előtt.

3.4 A félretájékoztatás meghatározása a következő: olyan igazolhatóan hamis vagy félrevezető információ, amelyet gazdasági haszonszerzés vagy a közvélemény szándékos megtévesztése céljából hoznak létre, tesznek közzé és terjesztenek, és amely árthat a demokratikus folyamatoknak, befolyásolhatja a választásokat, és komoly fenyegetést jelenthet a társadalomra⁽⁵⁾.

3.5 A félretájékoztatási láncban több szereplő is részt vesz: azok, akik létrehozzák a félrevezető információt, azok, akik fogyasztják, valamint azok az online platformok, amelyek a teljes folyamatban átfogó szerepet játszanak azáltal, hogy az információterjesztést lehetővé teszik.

A félrevezető információkat többek között kormányok, vallási intézmények, üzleti konglomerátumok, politikai pártok, ideológiai szervezetek stb. hozzák létre különböző okokból (a közvélemény befolyásolása és manipulálása, vélt felsőbbrendűségük megszilárdítása, profitszerzés vagy -növelés, hatalomszerzés, gyűlöletkeltés, a kirekesztés igazolása stb.).

A félrevezető információk terjesztőit (ideértve különösen az online platformokat, de a hagyományos médiát is) különböző motiváció hajtja, többek között a pénzügyi előnyök vagy a szándékos manipulálás.

A félrevezető információk fogyasztói (internethasználók) hírfogyasztóként gyakran nem eléggé kritikusak, ezért aztán az online platformok szándékosan manipulálják őket. A közvetítő technológiai vállalatok, mint a Twitter, a Google és a Facebook (hogy csak néhányat említsünk) a korlátok nélküli és ellenőrizetlen tartalommegosztást segítik az online platformokon olyan magánjellegű adatok begyűjtése ellenében, amelyek lehetővé teszik, hogy ezek a platformok hatalmas profitot érjenek el mikroszegmentált hirdetésekkel, amelyek személyre szabott reklámüzeneteket juttatnak el szigorúan körülhatárolt célcsoportokhoz. A fogyasztók digitális önvédelemmel kapcsolatos tájékoztatlansága csak tovább növeli a problémát.

3.6 Az említett technológiai vállalatoknak közös felelősségük van, mivel átfogó szerepet játszanak a folyamatban. Ők nem tartják magukat kiadónak, hanem „csak” olyan online platformoknak, amelyek a bevett média által létrehozott információkat és más tartalmakat terjesztik, anélkül hogy meg kellene fizetniük a tartalom létrehozásának költségeit, például egy szerkesztőség fenntartása formájában. A tartalom más forrásokból is terjesztésre kerül, anélkül, hogy ellenőriznék, értékelnék, elemeznék vagy értelmeznék a közzétett anyagot. „A Google nem »csak« egy platform. Meghatározza, alakítja és eltorzítja a világról alkotott képünket”. Ez volt az egyik következtetése annak a cikknek, amely a The Guardian-ben jelent meg „The great Brexit robbery: how our democracy was hijacked” (A nagy brexit-rablás: hogyan tértítették el a demokráciánkat) címmel, és amely azt elemezte, hogy „hogyan befolyásolta az EU-val kapcsolatos népszavazás eredményét a kilépés melletti kampány vegyes összetételű erőinek (...) homályos, globális működése”. Mivel a félrevezető és a megbízható híreket egyforma módon közlik, a felhasználók nehezen tudják megkülönböztetni az egyiket a másiktól. Ezért

⁽⁵⁾ A COM(2018) 236 final európai bizottsági közlemény.

a technológiai vállalatoknak kiemelten törekedniük kell arra, hogy a szabályok és az adatkezelés tekintetében átláthatóvá váljanak. Különösen fontos, hogy a platformok reklámbevételekre vonatkozó politikái és az álhírek terjesztése közti kapcsolatok mennyire átláthatóak. (Ebben a tekintetben a félretájékoztatás gyakorlati kódexével – amelynek a tervek szerint 2018. július végéig meg kellett volna jelennie – kapcsolatos jelenlegi tárgyalások szoros felügyeletet igényelnek.)

4. Részletes megjegyzések

4.1 Jóllehet a mondanivaló, a csatornák, az eszközök, a szintek, a törekvések és a taktikai célok sokfélék és a körülményeknek megfelelően gyorsan változni tudnak, a félretájékoztatási kampányok stratégiai célja mindig az, hogy aláássák a liberális demokráciát, és hogy elhítség a hiteles információforrásokkal, egy ország geopolitikai irányultságával és a kormányközi szervezetek munkájával szembeni bizalmatlanság magvát, illetve erősítsék azt. A félretájékoztatást arra használják, hogy kiaknázzák és felerősítsék a különféle társadalmi-gazdasági csoportok közötti, nemzetiségen, származáson, jövedelmen, életkoron, képzettségen és foglalkozáson alapuló megosztottságot. A félretájékoztatás a széles körben elismert csatornák – hírközlő médiumok, online platformok, tömeges e-mailek stb. – használata mellett sok egyéb csatornán keresztül működik, például közösségkapcsolati ügynökségek, lobbisták, agytrösztök, nem kormányzati szervezetek, elit véleményformálók, pártpolitika, a szakértői közösség, kulturális tevékenységek, valamint európai szélsőjobb- és szélsőbaloldali mozgalmak révén, amelyek cserébe pénzt kapnak különféle „független” közalapítványoktól, offshore számlákról stb.

4.2 Az orosz kormány az eszközök és csatornák széles skáláját alkalmazza dezinformációs kampányaiban, ahogy azt az Európai Parlament ⁽⁶⁾, az Európai Bizottság ⁽⁷⁾ és az Európai Tanács ⁽⁸⁾ már megállapította. Ezeket a félretájékoztatási kampányokat a lehető legkomolyabban kellene venni. Az orosz katonai doktrína részét képezik, és a legfontosabb orosz állami tulajdonú média legfelső vezetésének támogatását élvezik. E kampányok közvetlen célja, hogy csorbítsák a liberális demokráciát, a jogállamiságot és az emberi jogokat, és hogy elhallgattassák az ezeket védő intézményeket, kormányközi szervezeteket, politikusokat és egyéneket ⁽⁹⁾.

4.3 Olyan korban élünk, amelyet erősen polarizált politikai és demokratikus viszonyok jellemeznek. A Freedom House, az Economist Intelligence Unit és más hasonló agytrösztök szerint a 2008-as globális gazdasági válság óta egyre nő a demokráciára nehezedő nyomás. Ennek egyik eredménye egy új típusú politikai vezetés, amely szakít az általunk Európában az elmúlt 70 évben felépített demokratikus hagyományokkal. Demokratikusan megválasztott liberális vezetés helyett egyre több „erős ember” tűnik fel, akiknek a megválasztását súlyos kérdések övezik a választási folyamat integritásával kapcsolatban. Az EU befolyási övezetén kívül eső területeken korábban sem volt ismeretlen az ilyen vezetés, példa erre Oroszország és Kína. Ám az olyan vezetőkkel, mint Trump, Erdogan, valamint az Unió tagállamaiban megválasztott „illiberális demokráttákkal” – akik hírnevüket annak köszönhetik, hogy előnyben részesítik a félrevezető információkat, megvetik a demokráciát, a jogállamisággal pedig szakítani látszanak – a jelenség már zavaróan és vészesen közelívé válik.

4.4 Egy megfelelően működő demokrácia olyan, jól tájékozott állampolgárookra támaszkodik, akik megbízható tényeken és véleményeken alapuló, jól megfontolt döntéseket hoznak, azonban a „megbízhatóság” és a „bizalom” olyan fogalmak, amelyek napjaink társadalmában már nem maguktól értetődőek. Ebben az erősen polarizált társadalmi légkörben, a túl bőséges információáradatban az emberek nagyon ki vannak szolgáltatva a félrevezető információknak, ezért viszonylag könnyű manipulálni a viselkedésüket. Már több ilyen, a stabil helyzet felborítására irányuló műveletnek tanúi lehettünk, amelyek sikeresen fejtették ki hatásukat az általános választások során különböző tagállamokban, és egyéb események alkalmával, mint amilyen a brexit-kampány, vagy a Krim félsziget, illetve Ukrajna megtámadásával kapcsolatos félretájékoztatási kampány volt, vagy a 2014-ben a Malaysian Airlines 17-es járata ellen orosz katonai BUK rakétarendszerrel elkövetett támadás, amelyben a gépen tartózkodó mind a 298 személy életét veszítette. Arra ösztönözzük az Európai Bizottságot, hogy keressen proaktívabb módszereket arra, hogy a közvéleményben hogyan lehet tudatosítani a félretájékoztatási kampányok és kibertámadások jelentette kockázatokat és a külföldi befolyásgyakorlás átfogó társadalmi hatásait. Például a más országokban zajló folyamatok nyomon követése révén biztosítson könnyen hozzáférhető és érdekes információkat a polgárok számára az égető kiberbiztonsági kérdésekről, tippeket és bevált módszereket adva a hétköznapi digitális környezet hatékony védelméhez.

⁽⁶⁾ <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+TA+P8-TA-2017-0272+0+DOC+PDF+V0//HU>.

⁽⁷⁾ http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=50271 http://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=50271.

⁽⁸⁾ <http://www.consilium.europa.eu/hu/meetings/european-council/2015/03/19-20/>; <http://www.consilium.europa.eu/media/33457/22-euco-final-conclusions-hu.pdf>; <http://www.consilium.europa.eu/media/35946/28-euco-final-conclusions-hu.pdf>.

⁽⁹⁾ EKSZ: „The Strategy and Tactics of the Pro-Kremlin Disinformation Campaign”.

4.5 Az EGSZB egyetért az Európai Bizottsággal abban, hogy tekintettel a kérdés összetettségére és a digitális környezetben végbemenő fejlesztések gyors ütemére, minden szakpolitikai válasznak átfogónak kell lennie, folyamatosan értékelnie kell a félretájékoztatás jelenségét, és annak alakulása fényében ki kell igazítani a szakpolitikai célkitűzéseket. Egyetlen megoldás sem képes egyszerre kezelni az összes kihívást, a tétlenség azonban semmiképp nem fogadható el. Az Európai Bizottság javaslatai a helyes irányba mutatnak, azonban több és hatékonyabb intézkedésre van szükség. A félretájékoztatással szembeni fellépést az átláthatóságnak, a sokféleségnek, a hitelességnek és a befogadó jellegnek kell vezérelnie, miközben meg kell védeni a szólásszabadságot és az egyéb alapvető jogokat is.

4.6 Úgy tűnik, hogy Oroszország különösen aktív szerepet játszik a félretájékoztatásban, valamint a Nyugat elleni hibrid hadviselésben, amelynek fő célpontja az EU. Ahhoz, hogy fel lehessen lépni ez ellen, mielőbb átláthatóbb, megbízhatóbb és elszámoltathatóbb online ökoszisztémára van szükségünk. Az EGSZB a Prágai Kézikönyv – egy, a holland külügyminisztérium és a Nemzetközi Visegrádi Alap által finanszírozott tanulmány – alkalmazását javasolja, amely egyértelmű áttekintést nyújt az EU-ban végzett orosz ellenséges felforgató tevékenységről és arról, hogy az milyen fenyegetést jelent a demokráciára nézve. Habár vannak olyan tagállamok, amelyek még mindig kételkednek abban, hogy létezik ilyen fenyegetés, vagy akár hozzá is járulnak annak terjedéséhez, a tanulmány egyértelműen azt a véleményt fogalmazza meg, hogy az EU-nak feltétlenül cselekednie kell. A tanulmány konkrét javaslatokat tartalmaz arra vonatkozóan, hogyan érdemes megtervezni és végrehajtani az ellenséges és felforgató befolyással szembeni stratégiákat.

4.7 Az online platformok szerepe a félretájékoztatást illetően morálisan elítélendő. Viszonylag rövid idő alatt ezek a platformok lényegében egyfajta közszolgáltatási szerephez jutottak, amelyhez hasonlóan korábban a telefontársaságok, a rádió- és tévészatárnák és az újságok töltöttek be. Annak érdekében, hogy az online platformok szolgáltatásait „ingyen” vehessék igénybe, a felhasználók személyes adataikkal fizetnek, amelyek révén a platformok hihetetlen mennyiségű mikroszegmentált hirdetést értékesítenek, ahogyan azt a Cambridge Analytica ügye is megmutatta. Ez az (adatvédelmi szempontból) eltorzult bevételi modell túl jövedelmező ahhoz, hogy a platformok önként lemondjanak róla. Vannak, akik azt javasolják, hogy a Facebookhoz hasonló platformoknak kínálniuk kellene egy megbízható és jól működő Facebook-szerű szolgáltatást, amelynél a felhasználóknak egy megfizethető összeget kellene fizetniük azért, hogy adataik védelmét garantálják számukra. Felmerül a kérdés, hogy a potenciális felhasználók bíznak-e még eléggé az olyan portálok szavahihetőségében és tisztességességében, mint a Facebook, azok után, ahogyan a Facebook mögött álló vállalat az amerikai szenátus előtt magyarázta a viselkedését. Az online platformok iránti közbizalom növelése és a polgárok ilyen formájú kihasználás elleni védelme érdekében – beleértve a személyes adatok helytelen kezelését és megosztását is – ezeket a platformokat olyan módon kell szabályozni, ahogyan azt a jogellenes online gyűlöletbeszéd felszámolására vonatkozó, 2016-ban megjelent magatartási kódex, a GDPR vagy a NIS irányelvek megmutatták. Azonban az Európai Bizottság által javasolt önszabályozás csak az első lépés ebben a tekintetben, amelyet az Európai Bizottság részéről további intézkedéseknek kell követnie.

4.8 Az „internet Antikrisztusaként” is ismert brit vállalkozó és író, Andrew Keen négy nagyon fontos könyvet jelentetett meg az internet fejlődéséről. Bár nem ellenzi az internetet vagy a közösségi oldalakat, a központi problémának a nagy technológiai vállalatok – az emberekkel kapcsolatos érzékeny információk gyűjtésére irányuló – tevékenységét tekinti. A személyes adataink nagyon értékesek, meghatározzák, hogy kik vagyunk. Az úgynevezett térítésmentes üzleti modell – ahol nem pénzzel, hanem a személyes adataink átadásával fizetünk – megszünteti a magánszféránkat. Keen a 19. századdal von párhuzamot, amikor az ipari forradalom olyan mértékű változásokat eredményezett, amelyek a digitális forradalom által napjainkban generált változások mértékéhez hasonlíthatók. Amikor a változást forradalomként határozzák meg, az általában súlyos problémákat von maga után. A 19. században a problémákat képesek voltunk megoldani olyan eszközökkel, mint az innováció, a szabályozás, a fogyasztói döntések, a polgári fellépés és az oktatás. Keen üzenete az, hogy az emberi intelligencia – és nem a mesterséges intelligencia – ismét képes lehet erre, és a digitális forradalom ellenőrzés alatt tartásához az előző forradalom korlátozására bevetett összes erőforrást fel kell használnunk, biztosítva, hogy mi irányítsuk a digitális forradalmat, ne pedig az minket.

4.9 A rendelkezésre álló kutatási eredményeket felhasználva az EU-nak biztosítani és folytatnia kellene az európai félretájékoztatásból eredő hatásokkal foglalkozó kutatást. Ehhez fel kellene mérni a jövőben az Eurobarometer-felmérésekben, hogy az európaiak mennyire vannak felvértezve a félretájékoztatással szemben. Ezeknek a felméréseknek nem csupán általános információkra kell kiterjedniük az álhírekkel kapcsolatban, hanem azt is fel kell tárniuk, hogy az európaiak a valóságban mennyire tudnak ellenállni a félretájékoztatásnak. Az Európai Bizottság nem kezeli sürgettként a kérdést és nem tűz ki jelentős célokat, így egy sor alapvető problémára nem tér ki: nem foglalkozik például a hagyományos média támogatási rendszereivel, amelyek a polgárok minőségi és megbízható tájékoztatáshoz való alapvető jogának biztosítását célozzák, emellett vizsgálni kell például a biztonságos és elérhető árú online szolgáltatásokat kínáló fizetős online platformokat létrehozó – az állami és a magánszféra partnerségén alapuló – piaci szereplők felállításának gazdaságosságát, fel kell térképezni az ilyen online rendszerek mögöttes algoritmusainak jobb átláthatóságát és felügyeletét megteremtő lehetőségeket, és fel kell deríteni a monopóliumok feldarabolásának lehetőségét a szabad versenyt szolgáló azonos piaci esélyek létrehozása érdekében, megakadályozva a korrupció terjedését a társadalomban.

4.10 Hasznos lenne például megvizsgálni egy olyan online platform létrehozásának lehetőségét, amely az állami és a magánszféra partnerségén alapul, és amely garantálja a felhasználók adatainak védelmét. Egy ilyen jellegű európai platform, amelyben az Európai Bizottság venne részt társfinanszírozó közszolgálati partnerként, nagyon vonzó és ígéretes javaslat lenne, és alternatívát kínálna Mark Zuckerberg „manipulációs gépezetével” és más nagy egyesült államokbeli és kínai magán- és kereskedelmi monopóliumokkal szemben. Egy ilyen platformnak garantálnia kellene, hogy tiszteltben tartja felhasználóinak személyes adatait.

4.11 Egy piacgazdaságban mindennek megvan az ára, de ezt az alternatívát választva pénzzel fizetnénk a személyes adataink helyett. Ehhez a részleges közszolgáltatáshoz szükséges költségvetés nagy részét adóbevételekből lehetne finanszírozni, ahogyan az összes többi közszolgáltatás esetében is. A költségvetés fennmaradó részének finanszírozására a felhasználóknak kellene egy viszonylag alacsony összeget fizetniük, hogy a személyes adataikat megvédjék a jelenlegi „közösségi” platformok kielégíthetetlen adatvágyával szemben. Ha az EU és a tagállamok nemzeti kormányai hivatalosan kijelentenék, hogy egy ilyen platformot részesítenének előnyben partnerükként, és alternatívaként használnák azt a jelenlegi adatfaló ragadozókkal szemben, akkor az rendelkezne a szükséges méretgazdaságossággal ahhoz, hogy esélye legyen versenyezni a jelenlegi piaci szereplőkkel. Az EU emellett preferált partnerként használhatná a már létező, abszolút adatvédelmet garantáló keresőmotorokat, azokat alapértelmezett alkalmazásként telepíthetné az uniós intézmények által használt összes számítógépre, és alapértelmezett alkalmazásként ajánlhatná őket a tagállamok kormányzati intézményeinek figyelmébe. Az Európai Bizottság továbbá proaktívabb szerepet játszva megvizsgálhatná az algoritmusokkal és a monopóliumok feldarabolásával kapcsolatos szabályozási lehetőségeket.

4.12 Bár nem nyújt megoldást a problémára, a tények ellenőrzése nagyon fontos. Ez az első lépés a félretájékoztatás megértése, feltárása és elemzése felé, ami szükséges ahhoz, hogy a további ellenlépéseket meg lehessen tervezni. Emellett nagy erőfeszítés kell a szélesebb közönség figyelmének felkeltéséhez, mivel nem mindenki használja a közösségi média platformjait, vagy akár az internetet. A távoli régiókban lakók elérése különösen nehéz lehet. A médianyilvánosság fontos. Az emberek számára még mindig a televízió a legelterjedtebb információforrás, és a félretájékoztatás eseteit elmagyarázó, rendszeres, nemzeti nyelvű műsorok jelentősen hozzájárulhatnak a problémával kapcsolatos általános tájékozottsághoz. Fontos, hogy a tények ellenőrzését szakemberek végezzék, elkerülendő azokat a hibákat, amelyek nemrég az Európai Bizottság első kísérleténél fordultak elő. Ezeket a problémákat meg lehet akadályozni olyan kiadókkal és médiaszervezetekkel való együttműködés révén, amelyek újságírói részt vesznek a tények ellenőrzésében.

4.13 A félretájékoztatással kapcsolatban az egyik fő probléma az, hogy lehetetlen ellenőrizni azok személyazonosságát, akik félrevezető információkat terjesztenek az interneten keresztül. A kibertérben túl könnyen lehet hamis személyazonossággal létezni – és pontosan ez az, amit az online térben rossz szándékkal tevékenykedő személyek tesznek. Az Európai Bizottság különböző javaslatokat tesz, amelyeket a 2017 szeptemberében kiadott, a kiberbiztonságról szóló közös közlemény tartalmaz. A gond az, hogy ezek a javaslatok nem kötelezőek: a felhasználók dönthetnek úgy, hogy csak olyan személyekkel kommunikálnak online platformokon, akik azonosították magukat; az Európai Bizottság népszerűsíti majd az olyan önkéntes online rendszerek használatát, amelyek lehetővé teszik az információszolgáltatók azonosítását stb. Természetesen potenciális érdeklentét van az adatvédelem és a teljes ellenőrzés között, és lehetővé kell tenni az anonimitás megőrzését az internet passzív böngészése során. Ha azonban tényleg jelentős változást akarunk elérni a félretájékoztatás elleni küzdelemben, akkor szigorúbb intézkedésekre lehet szükség az interneten proaktívan tevékenykedők azonosítását illetően. Végül soron így működik a minőségi média is, az 1954-es bordeaux-i kódexszel összhangban, amelyet az újságírók nemzetközi szövetsége állított össze, és amely nagyon egyértelmű és szigorú elveket állapít meg azzal kapcsolatban, hogy hogyan kell a forrásokkal dolgozni. Néha érthető oka van annak, hogy a hagyományos minőségi hírgyűnkségek anonim forrással tesznek közzé híreket, azonban ilyenkor mindig jelzik, hogy a szerkesztőség ismeri a forrás nevét és címét.

4.14 A technológiák nem „jó” vagy „rossz” – a technológia önmagában semleges. Lehet jó vagy rossz módon használni, de ez a felhasználó döntésétől függ. Az új, feltörekvőben lévő technológiák, többek között azok, amelyeket jelenleg félretájékoztatásra használnak, központi szerepet játszhatnak a félretájékoztatás elleni küzdelemben is. Az EGSZB ezért üdvözlözi az Európai Bizottság azon szándékát, hogy teljes mértékben kihasználja a Horizont 2020 munkaprogramot és annak utódját, a Horizont Európát olyan kutatások és technológiák mobilizálásához, mint a mesterséges intelligencia, a blokklánc és az algoritmusok, hogy a források a jövőben jobban azonosíthatóvá váljanak, meg lehessen győződni az információk megbízhatóságáról, és ki lehessen értékelni az adatforrások minőségét és pontosságát. Mindemellett alaposan meg kell vizsgálni a félretájékoztatás elleni küzdelmet célzó egyéb finanszírozási lehetőségeket, mivel e kezdeményezések többsége nem alkalmazható a Horizont programokra.

4.15 A biztonságos és rugalmas választási folyamatok jelentik az Európai Unió demokráciájának alapját, azonban a folyamatok biztonságossága és ellenálló képessége többé már nem garantált. Az elmúlt években legalább 18 országban derült fény a választások során alkalmazott online manipulációra és a félretájékoztatási taktikákra, mely utóbbiak már hét egymást követő évben hozzájárultak az internet szabadságának általános hanyatlásához. Az EGSZB üdvözlözi az Európai Bizottság arra irányuló kezdeményezéseit, hogy – a 2019-ben esedékes európai parlamenti választásokra való tekintettel – felismerje, enyhítse és kezelje azokat a kockázatokat, amelyeket a kibertámadások és a félretájékoztatás jelentenek a választási folyamatokra nézve.

4.16 A digitális és médiakészségek, valamint az állampolgári ismeretek alapvető fontosságú építőkövek a társadalom ellenálló képességének növeléséhez, főként mivel az online platformokon nagy arányban jelen lévő fiatalok nagyon könnyen befogadják a félrevezető információkat. Az oktatáspolitikai kormányzati feladat, ezért a nemzeti kormányoknak kell mindezt a nemzeti oktatási rendszer minden szintjén megszervezniük, gondoskodva a tanároknak a témával kapcsolatos képzéséről. Sajnálatos módon a kormányok a politikai programjukban gyakran nem kezelik kiemelt helyen az információs és médiaműveltségnek a nemzeti oktatási rendszerekben betöltött szerepét. Ezen a helyzeten a lehető leghamarabb változtatni kell, az információs és médiaműveltség ügye azonban az oktatási rendszereken is túlmutat.

Életkortól függetlenül a társadalom összes csoportjában támogatni és javítani kell azt. Ezeken a területeken a nem kormányzati szervezeteknek is szerepet kell vállalniuk. Európa-szerte már számos ilyen szervezet működik, legtöbbjük azonban csak helyi szinten, és nem érnek el annyi embert, amennyit kellene. A nem kormányzati szervezetek és a nemzeti kormányok közötti nemzeti együttműködési kezdeményezések áthidalhatnák ezt a szakadékot.

4.17 A minőségi hírközlő média és a megbízható újságírás kulcsfontosságú szerepet játszik abban, hogy a nyilvánosság helytálló és változatos információkhoz jusson. A hagyományos média ezen formái pénzügyi nehézségekkel küzdenek, mivel a platformok anélkül terjesztik a hagyományos média által készített tartalmakat, hogy hozzájárulnának azok felmerült költségeihez, ugyanakkor a reklámbevételeket is elhalásszák előlük. A kiadók pozíciójának javítása, valamint annak biztosítása érdekében, hogy a jogtulajdonosok ellenszolgáltatást kapjanak a munkájukért, ha annak gyümölcsét mások kereskedelmi célokra használják fel, üdvözlendő az európai uniós szerzői jog reformját célzó gyors megállapodást. Emellett azt ajánljuk, hogy keressenek megoldásokat az Európai Parlament által 2018 szeptemberében bejelentett, kifejezetten az Unióban folytatott oknyomozó újságírást támogató uniós finanszírozásra vonatkozó kezdeményezés kibővítésére. A szilárd és megbízható sajtó olyan, ellenállóképes, teherbíró demokráciához vezet, ahol az igazság és az elszámoltathatóság maradandó értéknek számít. A pénzügyi támogatás különösen fontos a kisebb sajtóorgánumok számára, amelyeknek gyakran kell szembenézniük perekkel és a megszüntetésükre irányuló, zaklatásszerű keresetekkel.

4.18 A félretájékoztatással összefüggő belső és külső fenyegetésekkel szembeni fellépés érdekében az Európai Bizottság 2015-ben létrehozta a keleti stratégiai kommunikációval foglalkozó munkacsoportot, amelynek feladata az uniós politikákkal kapcsolatos proaktív stratégiai kommunikáció, az Oroszország által tett destabilizációs kísérletek semlegesítése érdekében. Az EGSZB üdvözlölné, ha az Európai Bizottság proaktívabb módon tájékoztatná a szélesebb nyilvánosságot a keleti stratégiai kommunikációval foglalkozó munkacsoport tevékenységéről, és felhívna a figyelmet a munkacsoport weboldalán található információkra annak érdekében, hogy a nyilvánosság többet tudjon a demokráciánkat érő fenyegetésekről, és hogy erősíteni lehessen az ellenállást e fenyegetésekkel szemben. Emellett a munkacsoport költségvetésének bővítése is szükséges. Az Európai Parlament 2017 októberében 1 000 000 euró összegű költségvetést fogadott el. Ez az összeg szinte össze sem hasonlítható az egyéb szereplők – például az Orosz Föderáció – által ilyen célra biztosított pénzügyi forrásokkal. (Az Egyesült Államok külügyminisztériumának becslése szerint a Kreml kifinomult befolyásolási kampányát egy évi 1,4 milliárd USD költségvetésű belső és külső propagandagépezet segíti, amely saját bevallása szerint 130 országban és 30 nyelven nagyjából 600 millió embert ér el).

4.19 Egyéb fellépések mellett arra biztatjuk az Európai Bizottságot, hogy fordítson figyelmet arra, hogy az információbiztonsággal kapcsolatos nemzeti intézmények és tagállami rendelkezések gyakran nem elég fejlettek. A szabályozási környezet elavult, ami miatt az illetékes szabályozó szervek nem tudják megfelelően ellenőrizni, hogy a félretájékoztatási csatornák betartják-e a jogszabályokat. Az intézményeken belüli együttműködés elégtelen, és nyilvánvalóan nem működnek az arra irányuló hosszú távú stratégiák, hogy szembeszálljanak a külföldi irányítású félretájékoztatási kampányokkal és koherens információkat szolgáltatassanak a népesség kiszolgáltatott helyzetben lévő csoportjai számára. Emellett alaposan felül kell vizsgálni az audiovizuális médiaszolgáltatásokról szóló uniós irányelvet, amely jelenleg lehetőséget ad arra, hogy egy hírközlőt bármely uniós tagállamban bejegyezzenek, ha a társaság igazgatóságának egyik tagja azon tagállam lakosa. Ezáltal ugyanis ez a sajtóorgánum megszólíthatja az európai országok közönségét, kihasználva az uniós jogszabályok kikapuit.

Kelt Brüsszelben, 2018. szeptember 19-én.

az Európai Gazdasági és Szociális Bizottság
elnöke
Luca JAHIER

MELLÉKLET

Az alábbi módosító indítványt, amelynél a támogató szavazatok száma az összes leadott szavazat legalább egynegyede volt, a vita során elutasították.

4.3. pont

4.3. Olyan korban élünk, amelyet erősen polarizált politikai és demokratikus viszonyok jellemeznek. A Freedom House, az Economist Intelligence Unit és más hasonló agytrösztök szerint a 2008-as globális gazdasági válság óta egyre nő a demokráciára nehezedő nyomás. Ennek egyik eredménye egy új típusú politikai vezetés, amely szakít az általunk Európában az elmúlt 70 évben felépített demokratikus hagyományokkal. Demokratikusan megválasztott liberális vezetés helyett egyre több „erős ember” tűnik fel, akiknek a megválasztását súlyos kérdések övezik a választási folyamat integritásával kapcsolatban. Az EU befolyási övezetén kívül eső területeken korábban sem volt ismeretlen az ilyen vezetés, példa erre Oroszország és Kína. Am az olyan vezetőkkel, mint Trump, Erdogan, valamint az Unió tagállamaiban megválasztott „illiberális demokrátaikkal” — akik hírnevüket annak köszönhetik, hogy előnyben részesítik a félrevezető információkat, megvetik a demokráciát, a jogállamisággal pedig szakítani látszanak — a jelenség már zavaróan és veszélyesen közelíté válik.

A szavazás eredménye:

Mellette: 68

Ellene: 82

Tartózkodott: 24
